

بانک The Bank

میاشتنی | Monthly | ماہنامہ

۲۲۱ گڼه - ۱۴۴۷ جمادي الثاني - ۱۴۰۴ لېنډی

د مرکزی بانکونو نوې اندېښنې:

ژيوپوليتيکي خطرونو اوس د اقتصادي ننګونو ځای نیولی

۷ مخ

Green Manufacturing Initiatives

P 31

د افغانستان بانک: تضمین کننده رفاه اقتصادی کشور

صفحه ۱۵

مشارکت شما باعث تقویه روحیه رقابتی بین بانکها شده و
زمینه سکتور بانکی با ثبات و مستحکم را فراهم می سازد.

د امتياز خاوند: د افغانستان بانک

کتبلاوی: فدا محمد فیضان، احمد جواد سداد او محمد ادریس رونق

سرلیکوال: شفیق الله بارز

- ۱ د افغانستان بانک له سویل لویدیځ زون څخه راټول شوي مندرس بانکوټونه وسوځول
- ۲ فلسفه و ویژگی‌های تمویل اسلامی
- ۷ د مرکزي بانکونو نوې اندېښنې: زیو پوليټیکي خطرونو اوس د اقتصادي ننگونو ځای نیولی
- ۱۱ چگونه مصرف هوشمندانه، رشد اقتصادی را سرعت می‌بخشد
- ۱۵ د افغانستان بانک: تضمین کننده رفاه اقتصادی کشور
- ۱۷ اقتصادی خبرونه
- ۲۰ د کرو هندارو اقتصاد؛ کله چې آوازې اقتصادي واقعیت تحریفوي
- ۲۳ د خلکو د پرمختگ لپاره د ډیجیټلي امکاناتو عملي کول
- ۳۱ Green Manufacturing Initiatives

مسئول مدیر: انور الله حیات

خبريالان: سيد خالد خالقيار او عبدالقيوم عالم

دیزاین: خالد احمد فیضی

فوټوژورنالېست: زېرک مليا

د وېش مسؤل: نصرت الله احمدزی

د چاپ شمېر: ۱۲۰۰ ټوکه

کال: نولسم

پته: د افغانستان بانک

د ثبت ګڼه: ۶۵۸

ټلېفون: ۰۰۹۳۰۲۰۲۱۰۴۷۶۱

فکس: ۰۰۹۳۰۲۰۲۱۰۳۰۵

برېښنالیک: magazine@dab.gov.af

وېب پاڼه: www.dab.gov.af

د مجلې د مقالو او انځورونو کارول د سرچینې په ذکر کولو سره جواز لري.

استفاده از مقالات و تصاویر مجله با ذکر مأخذ مجاز است.

د افغانستان بانک له سویل لویدیځ زون څخه راټول شوي مندرس

بانکنوټونه و سوځول

د ککړو لاسونو د بانکنوټونو له شمېرلو څخه ډډه کول او له ځان سره د افغانۍ د ساتلو لپاره د بټوو کارول کولای شي چې له ټاکلې مودې څخه مخکې د بانکنوټونو له زړېدو څخه مخنیوی وکړي.

د یادونې وړ ده چې دا بانکنوټونه د عدلیې او ماليې وزارتونو او د امنیتي ادارو استازو په شتون کې له بارولو څخه وروسته د ټاکل شوي پلاوي لخوا مخصوصو بټیو ته لېږدول کېږي او په یو وار سوځول کېږي.

د افغانستان بانک دویم مرستیال ښاغلي ملا محمد آخند وویل چې د افغانستان بانک په راکړو ورکړو کې د آسانتیاوو رامنځته کولو په موخه وخت په وخت د افغانۍ زاړه بانکنوټونه له بازار څخه راټولوي او په بدل کې یې هېوادوالو ته نوي بانکنوټونه وېشي چې مندرس بانکنوټونه د اړوندو مقرراتو په رڼا کې سوځول کېږي. ښاغلي ملا محمد آخند له هېوادوالو څخه وغوښتل چې د افغانۍ د بانکنوټونو سمې ساتنې او کارونې ته ډېره پاملرنه وکړي ځکه چې د نويو بانکنوټونو پر چاپ ډیر لگښت راځي. هغه زیاته کړه چې په

د ۱۴۴۷ کال د جمادې الثاني ۶ مه - د افغانستان بانک له اړوندو کړنلارو سره سم د ۴۰۵،۸۹۲،۰۰۰ (څلور سوه پنځه میلیونه او اته سوه دوه نوي زره) افغانیو په ارزښت له سویل لویدیځ زون څخه راټول شوي د افغانۍ زاړه بانکنوټونه د افغانستان بانک دویم مرستیال ښاغلي ملا محمد آخند په مشرۍ د گمارل شوي پلاوي تر څارنې لاندې له کره شمېرنې او کنټرول څخه وروسته په کندهار ولایت کې و سوځول شول. په دې بانکنوټونو کې د (۲، ۱۰، ۲۰، ۵۰، ۱۰۰، ۵۰۰، ۱۰۰۰) افغانیو بانکنوټونه شامل وو.

فلسفه و ویژگی های تمویل اسلامی

مقدمه

تمویل اسلامی بر شراکت در مفاد و ضرر و توزیع عادلانه ثروت تأکید دارد. در این چارچوب، پول به عنوان کالا برای تولید مفاد پذیرفته نمی‌شود، بلکه مفاد باید از فعالیت‌های واقعی اقتصادی مانند تجارت حاصل شود. تمویل اسلامی بر پایه فلسفه‌ای است که هدف آن حذف سرمایه داری، جلوگیری از تمرکز ثروت و تحقق عدالت در توزیع ثروت می‌باشد. تمویل اسلامی برخلاف تمویل متعارف، سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های حرام مانند قمار و شراب و تولیدات غیر شرعی را ممنوع قرار داده است. اسلام، نظام اقتصادی را بر اساس عشر،

زکات، صدقات، حمایت از فقرا، شخصیت‌سازی و کرامت انسانی حمایت میکند. همه معاملات مالی در این نظام باید شفاف، منصفانه و مبتنی بر دارایی واقعی باشند. در نهایت، فلسفه و ویژگی های تمویل اسلامی بر اساس قرآن کریم، سنت و فقه اسلامی، به دنبال ایجاد نظام اخلاقی و عادلانه در امور مالی است. هدف نهایی تمویل اسلامی ایجاد توازن اقتصادی، مسئولیت اجتماعی و ارتقای کرامت انسانی است. **توحید، عدالت اقتصادی و مسئولیت اجتماعی**

توحید عبارت از اساس فلسفه اقتصادی اسلام میباشد. این اصل نشان‌دهنده

وحدانیت و حاکمیت مطلق خداوند (ج) است. در تمویل اسلامی، این به معنای تعهد به اجرای قوانین الهی در روابط اقتصادی و مالی بوده و بر عدالت اجتماعی و اقتصادی تأکید دارد. هدف این است که توزیع ثروت عادلانه باشد و از سود و ظلم اقتصادی جلوگیری شود. قراردادهای مالی باید عادلانه، شفاف و بر اساس رضایت طرفین و بدون فریب باشند. طرفین باید به تمامی شرایط آگاه باشند. نکته آخر اینکه توزیع مفاد باید زمانی تحقق یابد که افزایش در ارزش اولیه سرمایه گذاری واقع شده و در نهایت تمام مجتمع منتفع شود. همچنین، سیستم مشارکت در مفاد و

ضرر انسجام بیشتری در طبقات مختلف ایجاد کرده و منابع مالی به صورت عادلانه در دسترس هر فرد سرمایه گذار قرار میگیرد. یکی از اهداف فلسفی تمویل اسلامی، تقویت رفاه اجتماعی، کاهش فقر و ایجاد توسعه پایدار در جوامع اسلامی بوده که ابزارهای مانند زکات، وقف و قرض الحسنه را به این منظور به کار برده و از محرّمات جلوگیری میکند.

التزام به فعالیت‌های حلال و تحریم ربا (سود) و غرر

تمویل اسلامی تنها در پروژه‌ها و فعالیت‌های که از نظر شریعت حلال است، اجرا میشود. ربا به عنوان یک عمل ظالمانه و حرام در اسلام شناخته شده و به معنای دریافت سود تضمین شده و بدون خطر ضرر مالی به سود گیرنده میباشد که باعث افزایش فاصله طبقاتی و بی‌عدالتی اقتصادی می‌شود. تمویل اسلامی بجای دریافت سود، از قراردادهای مبتنی بر مشارکت در مفاد و ضرر استفاده می‌کند. قراردادهای غرر معاملات نامطمئن و دارای ابهام است مثل شرط‌بندی یا معاملات با عدم شفافیت که در اسلام ممنوع بوده و هدف تمویل اسلامی موجودیت شفافیت و صداقت در معاملات میباشد.

تمویل با پشتوانه دارایی ثابت
یکی از مهمترین فلسفه و ویژگی‌های

تمویل اسلامی پشتوانه فیزیکی یا واقعی مانند جایداد های منقول و غیر منقول میباشد. پول هیچ مطلوبیت ذاتی نداشته فقط یک وسیله تبادل است. مفاد زمانی ایجاد می‌شود که چیزی با مطلوبیت ذاتی در عوض پول فروخته شود یا ارزهای مختلف با یکدیگر تبادل شوند. بنابراین، برخلاف مؤسسات مالی متعارف، تمویل در اسلام همیشه مبتنی بر دارایی‌های غیرنقدی است که دارایی‌ها و موجودی‌های واقعی را ایجاد می‌کند. تمویل با پشتوانه دارایی ثابت در بانکداری اسلامی با استفاده از قراردادهای چون مرابحه، مشارکه، اجاره و سلم موجب می‌شود.

مشارکت

مشارکت در لغت به معنای اشتراک و شرکت کردن است. در زمینه تجارت به معنای یک شرکت مشترک است که در آن همه شرکاء در مفاد و ضرر در سرمایه‌گذاری مشترکاً سهیم هستند. این بهترین جایگزین برای تمویل سودی است که تأثیرات گسترده‌ای بر تولید و توزیع دارد. بنابراین، مشارکت می‌تواند نقش حیاتی در اقتصاد مبتنی بر اصول اسلامی ایفا کند.

یکی از فلسفه‌های معاملات اسلامی، تقسیم مفاد و ضرر میباشد. بجای قراردادهای تضمینی سود، طرفین باید در مفاد و ضرر شریک باشند. این اصل، اخلاق اقتصادی و شراکت واقعی را

تقویت می‌کند. این موضوع سبب می‌شود که طرفین به صورت عادلانه در موفقیت یا شکست یک پروژه شریک بوده و انگیزه بیشتری برای موفقیت آن داشته باشند. بگونه مثال، قرارداد مشارکت را میشود نام برد که در آن سرمایه‌گذار و مدیریت پروژه مفاد و ضرر حاصل از فعالیت را به اشتراک می‌گذارند. اما در مورد ضرر، همه فقهای مسلمان بر این نکته اتفاق نظر دارند که هر شریک دقیقاً به نسبت سرمایه‌گذاری خود ضرر خواهد کرد.

این فلسفه اساسی توضیح می‌دهد که چرا اسلام مشارکت را به عنوان جایگزینی برای تمویل مبتنی بر سود پیشنهاد کرده است. دین مبین اسلام اصول کلی را تعیین کرده است که می‌تواند اشکال و رویه‌های متعددی را در خود جا دهد. در واقع، هر شکل جدیدی می‌تواند تا که اصل اساسی وضع شده توسط قرآن کریم، سنت یا اجماع فقهای مسلمان را نقض نکند، مورد قبول شریعت باشد. بنابراین، لازم نیست که مشارکت فقط به شکل سنتی قدیمی خود اجرا شود.

مشارکت متناقض

شکل دیگری از مشارکت که در گذشته نزدیک توسعه یافته است، مشارکت کاهنده یا متناقض است. طبق این مفهوم، یک سرمایه‌گذار و مشتری او در مالکیت مشترک ملک، تجهیزات یا در

یک شرکت تجاری مشترک شریک می شود. سهم سرمایه گذار به تعدادی واحد تقسیم می شود و چنین برداشت می شود که مشتری واحدهای سهم سرمایه گذار را یکی یکی به صورت دوره‌بی خریداری می کند و بدین ترتیب سهم خود را افزایش می دهد تا زمانی که تمام واحدهای سرمایه گذار توسط او خریداری گردیده تا او را به مالک انحصاری ملکیت شرکت تجاری، تبدیل کند.

مرابحه

بیشتر بانک‌های اسلامی و مؤسسات مالی اسلامی از مرابحه به عنوان یک روش تمویل اسلامی استفاده می کنند. مرابحه در واقع اصطلاحی از فقه اسلامی است و به نوع خاصی از فروش اشاره دارد که هیچ ارتباطی با تمویل به معنای اصلی آن ندارد. اگر فروشنده با خریدار خود توافق کند که کالای خاصی را با مفاد مشخصی که به هزینه او اضافه می شود، به او ارائه دهد، به آن معامله مرابحه می گویند. عنصر اساسی مرابحه این است که فروشنده هزینه واقعی را که برای خرید کالا متحمل شده است، افشا می کند و سپس مقداری مفاد به آن اضافه می کند. این مفاد ممکن است به صورت یکجا یا درصدی باشد.

پرداخت در مورد مرابحه ممکن است در لحظه باشد و ممکن است در تاریخ

بعدی که طرفین توافق می کنند، انجام شود. بنابراین، مرابحه لزوماً به معنای پرداخت معوق نیست، آنطور که برخی از افرادی که با فقه اسلامی آشنا نیستند و فقط در رابطه با معاملات بانکی درباره مرابحه شنیده اند، عموماً تصور می کنند. مرابحه در مفهوم اصلی اسلامی خود، صرفاً یک فروش است. تنها فلسفه و ویژگی متمایز آن از سایر انواع فروش این است که فروشنده در مرابحه صریحاً به خریدار می گوید که چه مقدار هزینه متحمل شده است و چه مقدار مفاد علاوه بر هزینه دریافت خواهد کرد.

اگر شخصی کالای را به قیمت یکجا و بدون هیچ اشاره‌ای به هزینه بفروشد، این مرابحه نیست، حتی اگر از هزینه خود مفادی کسب کند، زیرا فروش بر اساس مفهوم "به علاوه هزینه" نیست. در این حالت، فروش مساومه نامیده می شود.

مراحل اجرای مرابحه در بانک های اسلامی

طبق گزارش ثبات صنعت خدمات مالی اسلامی ۲۰۲۵، مرابحه تقریباً ۸۰ فیصد از تمویل مالی در بانک‌های اسلامی با این مدل انجام می شود و مراحل آن قرار ذیل است:

- درخواست مشتری: اعلام نیاز به خرید کالا.
- بررسی و تایید بانک: از نظر اعتبار

مشتری و مطابقت با دستورالعمل‌ها.

- خرید کالا توسط بانک: بانک کالا را از فروشنده بنام بانک می خرد.
- انتقال مالکیت به بانک: شرط اصلی صحت شرعی.
- فروش به مشتری: با مفاد مشخص و اقساط تعیین شده.
- پرداخت اقساط توسط مشتری.

اجاره

اجاره در لغت به معنای کرایه دادن چیزی است و در اصطلاح فقه اسلامی، اجاره برای دو موقعیت مختلف به کار می رود. نوع اول، به معنای به کارگیری خدمات شخصی در عوض دستمزدی است که به عنوان پاداش خدمات اجاره‌یی به او داده می شود. در معامله اجاره کارفرما مستأجر و کارمند اجیر نامیده می شود. نوع دوم اجاره مربوط به حق انتفاع از دارایی‌ها و اموال است و نه خدمات انسان‌ها که معمولاً بنام کرایه یاد می شود. اجاره به معنای انتقال حق انتفاع از یک ملک خاص به شخص دیگری در عوض دریافت اجاره یا کرایه او است. در این مورد، اصطلاح اجاره مشابه اصطلاح انگلیسی "لیزنگ" است. در اینجا موجر بنام مستأجر و اجاره که به او پرداخت می شود اجاره نامیده می شود. هر دو نوع اجاره در فقه اسلامی به طور مفصل مورد بحث قرار گرفته اند و هر یک از آنها دارای مجموعه احکام خاص خود هستند. اما

برای هدف این مقاله، نوع دوم اجاره مرتبطتر است، زیرا عموماً به عنوان نوعی سرمایه‌گذاری و همچنین به عنوان روشی برای تمویل استفاده می‌شود. طبق گزارش ثبات صنعت خدمات مالی اسلامی ۲۰۲۵، مدل اجاره در جهان تقریباً ۹ فیصد از تمویل مالی بانک‌های اسلامی را تشکیل می‌دهد.

اجاره بسیار شبیه به احکام فروش است، زیرا در هر دو مورد چیزی در عوض دریافت وجهی ارزشمند به شخص دیگری منتقل می‌شود. تنها تفاوت بین اجاره و فروش این است که در مورد فروش، اصل ملکیت به خریدار منتقل می‌شود، در حالی که در مورد اجاره، اصل جایداد در ملکیت انتقال‌دهنده باقی می‌ماند، اما فقط حق انتفاع آن، یعنی حق استفاده از آن، به مستاجر منتقل می‌شود.

صکوک اجاره

یکی از رایج‌ترین و پرکاربردترین انواع صکوک در بازار مالی اسلامی، صکوک اجاره است. این ابزار مالی، مبتنی بر اجاره‌دادن دارایی‌ها برای ایجاد جریان نقدی حلال و بدون ربا است و از نظر فقه اسلامی بسیار مورد پذیرش قرار گرفته است. صکوک اجاره، اوراق بهاداری هستند که بر اساس مالکیت دارایی ثابت و دریافت اجاره صادر می‌شوند. دارایی مشخصی مثل ساختمان، میدان‌های هوایی، جاده‌ها،

پارکها، کارخانه یا زیرساخت دولتی توسط ناشر (که معمولاً دولت است) خریداری می‌شود، و سپس با اجاره دادن آن دارایی، درآمدی تولید می‌شود که به دارندگان صکوک پرداخت می‌گردد.

سلم

سلم فروشی است که به موجب آن فروشنده متعهد می‌شود کالاهای مشخصی را در تاریخ آینده در عوض پرداخت کامل فعلی، به خریدار تحویل دهد. در اینجا قیمت نقدی است، اما تحویل کالای خریداری شده به تعویق می‌افتد. خریدار (رب السلم)، فروشنده (مسلم الیه)، قیمت نقدی (رأس المال) و کالای خریداری شده (مسلم فیه) نامیده می‌شود. سلم توسط پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم با شرایط خاصی مجاز شناخته شده است. هدف اصلی این فروش، تأمین نیازهای کشاورزان کوچکی بود که برای کشت محصولات خود و تغذیه خانواده خود تا زمان برداشت محصول به پول نیاز داشتند. پس از ممنوعیت ربا، آنها نمی‌توانستند قروض ربوی بگیرند. بنابراین، به آنها اجازه داده شد که محصولات کشاورزی را از قبل بفروشند. پس از دریافت قیمت نقدی، آنها به راحتی می‌توانستند تجارت مذکور را انجام دهند. طبق گزارش ثبات صنعت خدمات مالی اسلامی 2025، مدل سلم

تقریباً 4٪ از تمویل مالی بانک‌های اسلامی را در جهان تشکیل می‌دهد.

استصناع

استصناع در لغت به معنی سفارش ساختن چیزی و در اصطلاح قراردادی است که طی آن یک طرف (مُستصنع) از طرف دیگر (صانع) می‌خواهد کالای با مشخصات معین را در آینده بسازد و آن را به او تحویل دهد؛ در این قرارداد، کالا در زمان انعقاد قرارداد وجود ندارد و صانع با مواد اولیه خودش آن را تولید می‌کند. استصناع نوع دوم فروش است که در آن یک کالا قبل از تولید معامله می‌شود. این به معنای سفارش به یک تولیدکننده برای ساخت کالای خاص جهت خریدار است. اگر تولیدکننده متعهد شود که کالا را با مواد اولیه تولیدکننده برای او تولید کند، معامله استصناع به وجود می‌آید. اما برای اعتبار استصناع لازم است که قیمت با رضایت طرفین تعیین شود و مشخصات لازم کالا (که قرار است تولید شود) به طور کامل بین آنها حل و فصل شود. قبل از شروع کار، هر یک از طرفین می‌تواند بعد از اطلاع به طرف دیگر، قرارداد را لغو کند. با این حال، بعد از شروع کار توسط تولیدکننده، قرارداد را نمی‌توان به صورت یکجانبه لغو کرد.

عدم بیع الدین

دین به معنای بدهی و بیع به معنای فروش است. بنابراین، بیع الدین به

جمله منع ربا، اشتراک در خطر و شفافیت باعث شده است تا به عنوان جایگزینی پایدار در دنیای مالی مطرح شود. توسعه و ترویج این نظام می‌تواند به بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی جوامع مسلمان کمک کند.

از جمله ویژگی‌های تمویل اسلامی نسبت به بانکداری متعارف و تمويلات غير اسلامی می‌توان توحید، عدالت اقتصادی و مسئولیت اجتماعی، تمویل با پشتوانه دارائی ثابت، منطبق بودن با اخلاق انسانی و استفاده از ابزار مشارکت، مباحه، اجاره، سلم و استصناع نام برد. در بانکداری متعارف اصل و سود تضمین شده است. اما در تمویل اسلامی بیشتر از قراردادهای مشارکتی استفاده صورت می‌گیرد که در مفاد و ضرر هر دو طرف شریک می‌باشند.

ترتیب کننده: عبدالوحید "آموزگار"

موقف: مدیر ارشد سکتور پولی

آمریت عمومی سیاست پولی

که همین باعث می‌گردد ملاحظات اخلاقی از بین برود. ولی در تمویل اسلامی رابطه سرمایه گذار با بانک قطع نبوده و نمی‌تواند در فعالیت‌های که از نظر اسلام ممنوع است سرمایه گذاری نماید.

نتیجه‌گیری

تمویل اسلامی علاوه بر ایجاد فرصت‌های مالی برای مسلمانان، به عنوان یک نظام مالی اخلاقی و پایدار شناخته می‌شود که می‌تواند در کاهش بحران‌های مالی و توسعه اقتصادی نقش مؤثری داشته باشد. این نظام به واسطه اصول خود، خطرات بلند را کاهش می‌دهد و به توسعه پروژه‌های واقعی و مؤلف اقتصادی کمک می‌کند. فلسفه تمویل اسلامی ترکیبی از اهداف اقتصادی و اخلاقی است. برخلاف نظام مالی متعارف که عمدتاً بر سود متمرکز است، تمویل اسلامی به دنبال ایجاد توازن بین منفعت شخصی و منافع عمومی، عدالت و توسعه پایدار می‌باشد. تمویل اسلامی با تکیه بر اصول شریعت، فلسفه مبتنی بر عدالت، شراکت، و اخلاق دارد که آن را از نظام‌های مالی متعارف متمایز می‌کند. ویژگی‌های خاص تمویل اسلامی، از

معنای فروش بدهی است. اگر شخصی از شخصی بدهی داشته باشد و بخواهد آن را با تخفیف بفروشد، در شریعت به آن بیع الدین می‌گویند. فقهای مسلمان بر این نکته اتفاق نظر دارند که بیع الدین با تخفیف در شریعت مجاز نیست که اکثریت به اتفاق علمای مسلمان معاصر نیز همین نظر را دارند. ممنوعیت بیع الدین نتیجه منطقی ممنوعیت ربا است. بدهی قابل وصول به صورت پولی، معادل پول است و هر معامله‌ای که در آن پول با همان ارزش اسمی پول مبادله می‌شود، قیمت باید به ارزش اسمی باشد. هرگونه افزایش یا کاهش از یک طرف، معادل ربا است و هرگز نمی‌تواند در شریعت مجاز باشد.

منطبق بودن با اخلاق انسانی

یکی از فلسفه و ویژگی دیگر تمویل اسلامی منع فعالیت‌های حرام و سرمایه گذاری در بخش نامطلوب است. این ویژگی تمویل اسلامی باعث می‌شود از گسترش فساد جلوگیری کند. اما در بانکداری متعارف از آنجائیکه بانک در چگونگی استفاده تمویل مالی دخالت ندارد، بناءً سرمایه گذار می‌تواند در هر فعالیتی که سودآور باشد صرف نظر از مسایل اخلاقی و غیره موارد، انجام شود

منابع:

1. پیام نوروزی، مسعود زینلی دستمال باف و سیده محبوبه حسینی. (1394). ویژگیهای بانکداری اسلامی در کاهش بحرانهای مالی نسبت به بانکداری متعارف، فصلنامه علمی - ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره زمی دهم، زمستان 1394 - صفحه 109 - 130
2. Mufti Muhammad Taqi Usmani, (1998), An introduction to Islamic finance 1998, JOURNAL OF ISLAMIC FINANCE, DOI: <https://doi.org/10.31436/jif.v9i2.493>.
3. Muhammad Ayub, (1951), Understanding Islamic Finance, p. cm. — (Wiley finance series) Includes bibliographical references and index. ISBN 978-0-470-03069-1.

د مرکزي بانکونو نوي اندېښنې: ژيوپوليتيکي خطرونو اوس د اقتصادي ننګونو ځای نيولی

پایښت، او د پانګې د خوندي کولو په اړه څېړنې او سروې ګانې ترسره او نظرونه شریک کېږي. د سیمینار له لارې ګډونوال د نړۍ والو خطرونو لکه ژيوپوليتيک، انفلاسیون، او د نورو اړوندو اندېښنو په اړه خپلې تجربې تبادلې کوي، چې پایلې یې د نړۍ مرکزي بانکونو، دولتونو، نړۍ والو مالي ادارو لکه د پیسو نړۍ وال صندوق او د نړۍ والې تسویې بانک لپاره مهمې دي، ځکه چې د پالیسي جوړونې پر مؤثریت اغېز کوي.

اداره د مالي خدمتونو او پانګونې یو نړۍ وال شرکت او بانک دی چې په سویس هېواد کې موقعیت لري. ستر کال په دې سیمینار کې د ۴۰ هېوادونو له ۷۰ څخه زیاتو ادارو استازو ګډون کړی وو چې اکثریت یې د نړۍ د مرکزي بانکونو لوړ پوړي کارکوونکي وو. دا سیمینارونه د مرکزي بانکونو لپاره د بحث او خبرو اترو یو نړۍ وال چاپېریال برابروي چې پکې د پولي واحدونو د ثبات، د زېرمو د مدیریت، د پورونو د

په ۲۰۲۵ کال کې د مرکزي بانکونو اندېښنې په بېساري ډول بدلې شوې. د زېرمو د مدیریت په هکله په سویس هېواد کې د جوړ شوي نړۍ وال سیمینار پایلو دا څرګنده کړه چې ژيوپوليتيکي خطرونو اوس د اقتصادي اندېښنو ځای نیولی دی. دا بدلون یوازې یو تخنیکي بحث نه دی، بلکې په نوي ډول د زېرمو د مدیریت د قواعدو تعریفول دي. د زېرمو د مدیریت کلنی سیمینار هر کال د یو بی ایس ادارې لخوا دایرېږي. دا

ژيوپوليتيکي خطرونه، اقتصادي انډېبنې او ستراتيژيک مقاومت

د سوداگريزو جنگونو، بنديزونو، او د نړۍ والو اړيکو بدلونونو له امله د مرکزي بانکونو د زېرمو ستراتيژۍ له تاکتيکي موقعيت څخه ستراتيژيک مقاومت ته د بدلېدو په حال کې دي. د سيمينار گډونوال په دې باور وو چې د اوږدمهاله اختلافاتو او شخړو په پايله کې رامنځته کېدونکي خطرونه د پاليسي جوړونې پر ټولو اړخونو اغېز لري. په وروستيو کلونو کې سوداگريزو جگړو، بنديزونو، او په نړۍ والو اړيکو کې بدلونونو د مرکزي بانکونو لپاره سترې ننگونې رامنځته کړې. پخوا به بانکونو يوازې د لنډ مهاله ستونزو پر وړاندې تاکتيکي غبرگونونه ښودل، خو اوس اړ دي چې اوږدمهاله ستراتيژيک پلانونه جوړ کړي. دا بدلونونه د دې معنا لري چې د زېرمو ساتنه او خونديتوب يوازې د ورځنيو بدلونونو پر وړاندې نه، بلکې د اوږدمهاله سياسي او اقتصادي کړکېچونو پر وړاندې د مقاومت په پام کې نيولو سره ترسره شي.

د اوږدمهاله کړکېچونو خطرونه

د سيمينار پايلو دا په گوته کړه چې د نړۍ د اوږدمهاله کړکېچونو او په پايله کې يې د بېلابېلو اقتصادي او سياسي بلاکونو د جوړېدو خطرونه د پاليسي جوړونې پر ټولو اړخونو اغېز لري. که هېوادونه د سوداگرۍ، سياست او مالي

اړيکو په برخه کې جلا لارې غوره کړي، نو دا به د اسعارو د زېرمو ترکيب بدل کړي، د پورونو د مديريت ستراتيژۍ به ستونزمنې کړي، او د انفلاسيون کنټرول به لا پېچلی کړي. په دې حالت کې د نړۍ والو مالي بازارونو پر وړاندې د باور کچه هم راتېټېږي، چې د مرکزي بانکونو لپاره د ثبات ساتل لا پسې سختوي. نو له دې امله، اړينه ده چې مرکزي بانکونه له لنډ مهالو تاکتيکي غبرگونونو څخه د اوږدمهاله ستراتيژيک مقاومت پر لور حرکت وکړي. يعنې بانکونه داسې پلانونه جوړ کړي چې د هر ډول نړۍ والو بدلونونو پر وړاندې د زېرمو خونديتوب او ساتنه وشي، د مالي نظام ثبات تضمين شي، او د اوږدې مودې لپاره د اقتصادي فشارونو پر وړاندې مقاومت ولري.

د سرو زرو او ډالرو پارادوکس

مرکزي بانکونه او د زېرمو مديران د ناڅرگندو نړۍ والو حالاتو پر وړاندې د خوندي پانگې په توگه د سرو زرو پر ارزښت باوري دي. خو سره له دې، بحث روان دی چې آیا پر اوسني لوړ قيمت د سرو زرو پيرل لا هم د پانگونې لپاره مناسب دي که او نه.

په ورته وخت کې، د ډالرو پر نړۍ وال مقام باور کمزوری شوی دی. يوازې لږ شمېر مرکزي بانکونه پر دې باور دي چې د امريکا شتمنيو لکه دولتي پورونو، پور پاڼو او نورو مالي وسايلو ته به په راتلونکي کې زياته تقاضا شتون ولري،

ځکه چې د ډالرو پر نړۍ وال مقام شکونه زيات شوي او له نورو هېوادونو او ادارو څخه د امريکا لخوا د اخيستل شوو پورونو کچه لوړه شوې ده. دا بدلون د دې معنا لري چې د ډالرو د نړۍ والې واکمنۍ پر وړاندې پوښتنې راپورته شوې دي، که څه هم لا تراوسه يې هم کوم جدي بدیل نه دی راڅرگند شوی. د پيسو نړۍ وال صندوق وروستي راپورونه هم د عامه پورونو د زياتېدو او د ډالر پر ثبات د فشار يادونه کوي. د پورونو لوړې کچې د دې خطر زياتوي چې د ډالر پر وړاندې باور نور هم کمزوری شي، ځکه د امريکا د مالي وضعيت پايښت د نړۍ والو پانگه والو لپاره مهمه انډېبنه ده.

د مرکزي بانکونو استقلال او نړۍ والې انډېبنې

په نړۍ واله کچه د مرکزي بانک استقلال د اعتبار او ثبات لپاره حياتي گڼل کېږي. که د پاليسي پرېکړې د سياسي فشارونو تابع شي، نو د اعتبار له لاسه ورکولو او د انفلاسيون د تمود گډوډېدو خطر رامنځته کېږي. استقلال دا تضمينوي چې مرکزي بانکونه يوازې د اقتصادي اړتياوو پر بنسټ پرېکړې وکړي، نه د لنډمهاله سياسي مصلحتونو له مخې.

د دې سيمينار لخوا ترسره شوې سروی ښيي چې نږدې دوه پر درېيمه برخه گډونوال په دې باور دي چې د امريکا د

فدرال ریزرف بانک استقلال له خطر سره مخ دی. دا اندېښنه یوازې د امریکا د فدرال ریزرف پورې محدوده نه ده. په نورو هېوادونو کې هم د مرکزي بانکونو استقلال د سیاسي فشارونو له امله له خطر سره مخ دی. په ځینو پرمختیایي هېوادونو کې حکومتونه هڅه کوي چې د مرکزي بانکونو پرېکړې له خپلو لندمهالو سیاسي موخو سره همغږي کړي، چې دا کار د انفلاسیون کنټرول، د پولې واحدونو د ثبات، او د پانگه والو باور ته زیان رسوي.

پورونه او مالي فشارونه

د پیسو نړۍ وال صندوق په خپل کلني راپور کې څرگندوي چې نړۍ وال عامه پورونه په بېساري ډول د لوړېدو په حال کې دي، چې دا د مالي ثبات لپاره جدي خطرونه رامنځته کوي. د پورونو زیاتوالی بڼیې چې ډېری هېوادونه د بودجې کسرونه د پورونو له لارې پوره کوي. د پورونو زیاتوالی داسې شکونه پیدا کوي چې د حکومت مالي وضعیت به د اوږدې مودې لپاره په ښه توګه دوام وکړي او که نه.

په همدې تړاو، د یو بی ایس وروستی سروې بڼیې چې له شپېته سلنې (۶۰٪) څخه زیات مرکزي بانکونه دولتي پور پانې (بانډونو) ته د تقاضا په کمېدو اندېښمن دي. د پور پانې تقاضا د دولتي پورونو د تمویل لپاره حیاتي ده، او که دا غوښتنه کمه شي، نو د حکومتونو د

مالي وضعیت پر اعتبار او د نړۍ والو بازارونو پر ثبات به منفي اغېزې پرېږدي.

د نفوس زړېدل او انفلاسیون

کله چې د یو هېواد نفوس زړېږي، نو د کارکوونکو شمېر کمېږي او د تقاعد اخیستونکو شمېر ډېرېږي. دا حالت د تولیدي ځواک کمښت او د مصرفي اړتیاوو زیاتوالی رامنځته کوي. پایله یې دا ده چې د اوږدمهاله انفلاسیون فشارونه زیاتېږي، ځکه چې د لږو کارکوونکو له امله تولید کم وي خو د مصرف غوښتنه لوړه پاتې کېږي.

د سود لوړه کچه

په امریکا او ورته هېوادونو کې حکومتونه د خپلو پروګرامونو او بودجې د تمویل لپاره له پانگه والو څخه ډېر پورونه اخلي. که د سود لوړه کچه د اوږدې مودې لپاره دوام وکړي، نو د پورونو د سود د ورکولو لګښت ډېرېږي. دا کار پوښتنې راپورته کوي چې آیا د امریکا په څېر هېوادونه به د خپلو پورونو د پایښت توان ولري که نه؟ د انفلاسیون د کنټرول لپاره مرکزي بانکونه اړ کېږي چې د سود کچه لوړې وساتي. د سود لوړه کچه د پور اخیستلو مخه نیسي او د مصرف کچه راکموي، خو په اوږد مهال کې د اقتصاد پر ودې هم فشار رامنځته کوي.

کله چې د امریکا فدرال ریزرف د انفلاسیون د کنټرول لپاره د سود کچه لوړوي، نو د امریکا پور پانې (بانډونه) د

پانگه والو لپاره ډېرې زړه رانښکونکې کېږي ځکه چې امریکا له هغوی څخه په لوړ سود پور اخلي. له دې سره ډالرو ته تقاضا زیاتېږي. په ورته وخت کې، د امریکا د مالي وضعیت پر ثبات باور هم حیاتي دی، ځکه چې قوي باور د ډالرو ارزښت پیاوړی کوي، خو که شکونه پیدا شي، لکه د پورونو ډېرښت یا سیاسي فشارونه، نو د ډالرو د کمزوري کېدو احتمال زیاتېږي. برعکس، کله چې ډالر پیاوړی شي، د نورو هېوادونو پولې واحدونه کمزوري کېږي په پایله کې د وارداتو بېې لوړېږي او د انفلاسیون فشار زیاتېږي. په ورته وخت کې ډېر هېوادونه په ډالرو پورونه لري او د سود لوړې کچې د دې پورونو د خدمت لګښت زیاتوي، چې دا چاره د بودجې پر ثبات فشار زیاتوي. د امریکا د پور پانې د لوړ سود له امله پانگه وال خپلې پانگې له نورو هېوادونو څخه باسي او د هغوی مالي بازارونه کمزوري کېږي. که چېرې مرکزي بانکونه اړ شي چې د خپلو پولې واحدونو د ساتلو لپاره د سود کچه لوړې کړي، په پایله کې اقتصادي وده کمېږي او د خلکو پر ژوند فشار زیاتېږي. په ټوله کې، د امریکا د پورونو زیاتوالی او د ډالرو پیاوړتیا د نړۍ وال مالي نظام بې ثباتي زیاتوي او د نورو هېوادونو د مدیریت انفلاسیون او حکومتونو لپاره د مدیریت ستونزې رامنځته کوي.

ټکنالوژي او مصنوعي ځيرکتيا

د سيمينار يوه بله مهمه موضوع د ټکنالوژۍ او مصنوعي ځيرکتيا رول وو. گډونوالو په دې ټينگار وکړ چې د نوې ټکنالوژۍ اغېز يوازې هغه وخت مثبت تمامېږي چې د ټولو سکتورونو لپاره لاسرسی برابر شي. د نوبل جايزه گټونکي اقتصادپوه مايکل سپينس څرگنده کړه چې مصنوعي ځيرکتيا کولای شي د توليد وړتيا هر کال شاوخوا ۱٪ زياته کړي، خو دا زياتوالی يوازې هغه وخت عملي کېږي چې د ټکنالوژۍ گټې د صنعت، خدماتو، او عامه سکتور ترمنځ په عادلانه ډول وویشل شي. که لاسرسی محدود پاتې شي، نو د توليدي وړتيا زياتوالی به يوازې په څو برخو کې متمرکز وي او د ټول اقتصاد پر ودې به پراخ اغېز ونلري.

په همدې تړاو، د نړۍ والې تسويې بانک په خپل وروستي راپور کې د ټوکنایزېشن يادونه وکړه، چې د مالي شتمنيو د ډيجيټلي کولو پروسه ده. د دې پروسې له لارې د اسهامو، شتمنيو، وجهي صندوقونو، د ملکيت حقونو، پور پانېو،

پورونو، ډيجيټلي پيسو او نورو مالي وسايلو د تبادلې او مديريت نوې لارې رامنځته کېږي، چې د راتلونکي مالي نظام د بدلون په برخه کې بنسټيز اهميت لري. د نړۍ والې تسويې بانک ټينگار کوي چې د دې پروسې پراختيا کولای شي د مالي شفافيت، د معاملاتو سرعت، او د پانگې د خوندي کولو کچه لوړه کړي، خو په ورته وخت کې د مقرراتو او نړۍ والو معيارونو اړتيا هم زياتوي.

پايله

د ياد سيمينار، د پيسو نړۍ وال صندوق او د نړۍ والې تسويې بانک مشترک نظرونه يو روښانه پيغام لري او هغه دا چې پخواني چوکاټونه ښايي نور مؤثر تمام نه شي. مرکزي بانکونه بايد ستراتيژيک انعطاف، ژيوپوليتيکي هوښيارتيا، او د اوږدمهاله گواښونو او خطرونو د ارزولو او اداره کولو روښانه ليد خپل کړي. د سيمې لپاره، دا پيغام د زېرمو او پورونو د مديريت، د پيسو د ثبات، او د سيمه ييزو اصلاحاتو اړتيا په ډاگه کوي.

که د سيمينار پايلو ته د افغانستان د راتلونکي په رڼا کې وکتل شي نو دا روښانېږي چې په هېواد کې بايد د ژيوپوليتيکي فشارونو پر وړاندې د زېرمو ستراتيژي له لنډمهاله تاکتيکي غبرگونونو څخه اوږدمهاله مقاومت ته واوړل شي، د سرو زرو او اسلامي مالي وسايلو پر بنسټ د زېرمو تنوع رامنځته شي، د مرکزي بانک استقلال وساتل شي ترڅو د افغانۍ ثبات او د پانگه والو باور خوندي شي، د سودي پورپانېو پر ځای د اسلامي سکوک په څېر نورې بديلي لارې او مالي وسايل معرفي شي، د ځوان نفوس د توليدي وړتياوو د لوړولو په برخه کې پانگونه وشي، او د ټکنالوژۍ، په ځانگړي ډول د مصنوعي ځيرکتيا او ډيجيټلي مالي وسايلو له فرصتونو څخه گټه واخيستل شي ترڅو د شفافيت، حساب وړکونې او د مالي نظام عصري کولو ته لاره هواره شي.

ليکنه: انورالله حيات د افغانستان بانک د خپرونو ارشد مدير

اخځليکونه:

1. UBS Asset Management. (2025, July 7). *What keeps central banks awake in 2025?* Retrieved from <https://www.ubs.com/global/en/assetmanagement/insights/sovereign-investors/articles/what-keeps-central-banks-awake.html>
2. Investing.com. (2025, July 3). *Trade war, geopolitical risks top central bank concerns in UBS annual survey.* Retrieved from <https://www.investing.com/news/economy-news/trade-war-geopolitical-risks-top-central-bank-concerns-in-ubs-annual-survey-4122437>
3. IMF. (2025). *Annual Report 2025.* Washington, DC: International Monetary Fund. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2025/>
4. IMF. (2025, October). *World Economic Outlook: Global Economy in Flux.* Washington, DC: International Monetary Fund. Retrieved from <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/2025/October/English/execsum.aspx>
5. Bank for International Settlements. (2025, June). *Annual Economic Report 2025.* Basel: BIS. Retrieved from <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2025e.pdf>
- Cheah, Z. (2025, June 30). *On the BIS Annual Economic Report 2025.* LinkedIn. Retrieved from <https://www.linkedin.com/pulse/bis-annual-economic-report-2025-zac-cheah-irdbc>

چگونه مصرف هوشمندانه رشد اقتصادی را سرعت می‌بخشد

کشور در حال حاضر سه برابر برق بیشتر مصرف می‌کنند و اوسط عمرشان ۲۰ سال افزایش یافته است. این دستاوردها از اثر افزایش نسبی در سرمایه‌گذاری، تعلیم و تربیه و صحت به‌دست آمده است؛ طوری که مصارف دولت برای هر نفر از ۱۵۰ دالر در گذشته به ۴۲۰ دالر افزایش یافته است. این رقم هنوز کمتر از اوسط کشورهای افریقای جنوب صحرا است. آنچه سبب ایجاد این تفاوت در رواندا شده، استفاده هوشمندانه و مؤثر از مصارف عامه است. این رویکرد

مصرف هوشمندانه و تخصیص مجدد منابع عامه به‌سوی سرمایه‌گذاری و نوآوری، می‌تواند به مثابه ستراتیژی نیرومند برای رشد اقتصادی عمل کند. در دو دهه گذشته، کشور رواندا پیشرفت قابل توجهی را تجربه کرده است. تقریباً هر خانواده‌ای در این کشور به موبایل و آموزش ابتدایی دسترسی دارد. بیش از نیمی از جمعیت آن از مزایای برق برخوردار اند و یک نفر از هر پنج نفر به آب آشامیدنی پاک و خدمات صحتی دسترسی دارد. مردم این

مفهوم «مصرف هوشمندانه منابع»

مصرف هوشمندانه در اصل به معنای تخصیص مؤثرتر و هدفمندتر مصارف موجود است. بر اساس یافته‌ها، در بیشتر کشورها سرمایه‌گذاری‌های عامه که می‌تواند عامل اصلی تقویت رشد اقتصادی باشد طی دو دهه گذشته به اندازه ۲ درصد از مجموع مصارف کاهش یافته است. از سوی دیگر، در سکتور تعلیم و تربیه نیز سطح مصارف عامه پایین است و به‌طور اوسط تنها حدود ۱۱ درصد از مجموع بودجه دولت‌ها را تشکیل می‌دهد. در مقابل، بسیاری از کشورها با بار سنگین مصارف معاشات کارمندان دولتی روبه‌رو اند که به‌طور اوسط نزدیک به یک‌چهارم مجموع مصارف عامه را در بر می‌گیرد.

همچنین، مصرف هوشمندانه به معنای افزایش «مؤثریت تخنیکی مصارف» است؛ یعنی دولت بتواند با سطح ثابتی از مصارف عامه، بیشترین نتیجه ممکن را به‌دست آورد. برای سنجش این مؤثریت، صندوق بین‌المللی پول نتایج واقعی کشورها را با بهترین شیوه‌های مدیریتی، تکنالوژی‌های مؤثر و ساختارهای بنیادی موفق مقایسه می‌کند. به‌عنوان نمونه، کشور کانادا سالانه حدود ۲۵۰۰ دالر برای هر نفر در سکتور تعلیم و تربیه به مصرف می‌رساند؛ این رقم حدود ۳۰۰ دالر کمتر از اوسط سایر کشورهای پیشرفته است. با این حال، بزرگسالان در کانادا به‌طور اوسط ۱۳.۷ سال تحصیل می‌کنند؛ رقمی که این کشور را پس از آلمان در جایگاه دوم جهان از نظر کیفیت و دوام تحصیل قرار داده است.

دستاوردهای بزرگ اقتصادی

مصرف هوشمندانه منابع عامه می‌تواند رشد اقتصادی بلندمدت را در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه به‌گونه

پاسخی است به فشارهای مالی ناشی از رشد بطی اقتصادی، افزایش دیون، کهن‌سالی جمعیت و نیازهای روزافزون در امور دفاعی. نکته اساسی و در خور توجه اینست که کوچک‌ترین مبلغ از منابع مالیاتی مردم به شکل مؤثر و با بیشترین منفعت به مصرف می‌رسد.

بر بنیاد یافته‌های تازه صندوق بین‌المللی پول در گزارش جدید «نظارت مالی»، بررسی ۱۷۴ کشور نشان می‌دهد که اگر دولت‌ها روش‌های مؤثر و معیاری را در مصرف بودجه به‌کار گیرند، می‌توانند به‌طور اوسط تا یک‌سوم ارزش بیشتر از مصارف عامه خود به‌دست آورند. این نهاد تأکید می‌کند که با بهبود مؤثریت در مصرف بودجه و تخصیص درست منابع موجود، کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای نوظهور می‌توانند در درازمدت تولیدات اقتصادی خود را تا ۱۱ درصد افزایش دهند؛ در حالی که این رقم در اقتصادهای پیشرفته حدود ۴ درصد است. در حقیقت، مصرف هوشمندانه منابع مالی تنها یک ترفند مالی نیست، بلکه ستراتیژی کلان برای رشد اقتصادی و توسعه پایدار به‌شمار می‌آید.

دولت‌ها می‌توانند مؤثریت مصارف را بصورت قابل توجهی افزایش دهند

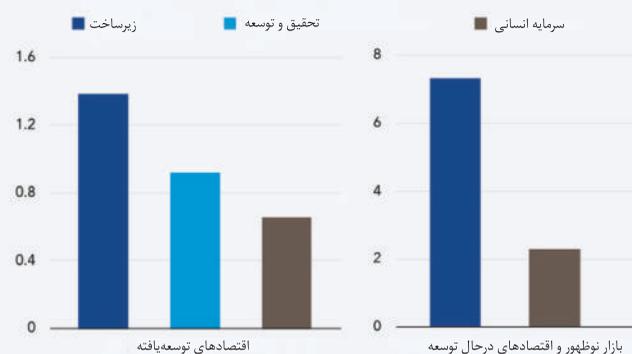
خلاهای مؤثریت در مصرف، فیصدی

منبع: پیش‌بینی‌های کارشناسان صندوق بین‌المللی پول. این گراف خلاهای مؤثریت را نشان می‌دهد، که فاصله‌ها تا مرز مؤثریت در مصارف را بیان می‌کنند. خلاهای مؤثریت از ۰ (کاملاً مؤثر) تا ۱۰۰ (کاملاً غیرمؤثر) متغیر هستند. گراف اوسط را از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۲۳ نشان می‌دهد و شکل‌های مستطیل‌گونه وضعیت متوسط و محدوده بین چارک‌ها (از صدم ۲۵ تا ۷۵) را نشان می‌دهند.

افزایش مؤثریت در مصارف عامه می تواند رشد اقتصادی را بهبود بخشد

رشد اقتصادی مورد انتظار در سال ۲۰۵۰، فیصدی

منبع: پیش‌بینی‌های کارشناسان صندوق بین‌المللی پول. این گراف نشان‌دهنده افزایش رشد اقتصادی در واکنش به بهبود مؤثریت مصارف عامه در دسته‌بندی‌های مشخص شده است. خلاصه مؤثریت به تدریج تا سال ۲۰۵۰ کاهش می‌یابد. این افزایش رشد اقتصادی در سناریویی رخ می‌دهد که در آن، مصرف دولت به سمت هر یک از دسته‌بندی‌های مصرفی مشخص شده

اجرای موفق اصلاحات

اجرای اصلاحات در مصارف عامه معمولاً پروسه دشوار و پیچیده است. در بسیاری از کشورها، برای بودجه سکتورهای تعلیم و تربیه، صحت و حمایت اجتماعی، حداقل سطوح قانونی هزینه تعیین می‌شود و تغییر در معاشات یا حقوق تقاعد کارمندان دولتی نیز با چالش‌های جدی روبه‌رو است. از همین‌رو، حدود یک‌سوم از مصارف عامه عملاً غیرقابل تغییر است و در اقتصادهای پیشرفته، انعطاف‌پذیری بودجه‌یی حتی از این میزان هم کمتر می‌باشد.

با وجود دشواری‌ها، نمونه‌های موفق از پیشرفت در این زمینه وجود دارد. برای نمونه، کشورهای استونیا و سویدن با اجرای برنامه‌ریزی مالی چندساله توانسته‌اند انعطاف‌پذیری بودجه خود را افزایش دهند؛ به این معنا که هرگونه مصرف جدید باید در سال‌های بعدی جبران شود. این کشورها همچنین تخصیص بودجه را بر پایه عملکرد گذشته نهادها و پروژه‌ها تنظیم کرده‌اند. چنین رویکرد ستراتیژیک در اصلاح مصارف،

چشمگیر افزایش دهد. بر اساس تحلیل صندوق بین‌المللی پول، اگر تنها یک درصد از تولید ناخالص داخلی از مصارف کم‌اثر دولتی به سرمایه‌گذاری در زیربنای منتقل شود، در یک دوره تقریباً ۲۵ ساله، تولیدات اقتصادی در کشورهای پیشرفته حدود ۱.۵ درصد و در اقتصادهای نوظهور و در حال توسعه نزدیک به ۳.۵ درصد افزایش خواهد یافت.

همچنین، اگر همین مقدار از بودجه به سرمایه‌گذاری در سرمایه‌انسانی، به‌ویژه از طریق بهبود نظام‌های آموزشی، اختصاص یابد، میزان رشد اقتصادی در این دو گروه از کشورها به ترتیب می‌تواند حدود ۳ تا ۶ درصد افزایش یابد. نکته مهم‌تر این است که تخصیص مجدد منابع عامه نه تنها جان تازه‌ای به رشد اقتصادی می‌بخشد، بلکه به کاهش نابرابری درآمد نیز یاری می‌رساند.

مصرف مؤثر تر منابع، این رشد بلندمدت را تقویت می‌کند. افزایش مؤثریت سرمایه‌گذاری به میزان ۱۰ درصد می‌تواند افزایش تولید را تا ۱.۴ درصد بیشتر سازد. هرچه کشورها سریع‌تر این فاصله‌ها را جبران کنند، به دستاوردهای سریع‌تر و بزرگ‌تر دست خواهند یافت.

علاوه بر آن، پالیسی‌های مکمل نیز حایز اهمیت اند. در کشور های پیشرفته، ترکیب سرمایه‌گذاری در تحقیقات و توسعه با سرمایه‌انسانی مؤلدیت را افزایش می‌دهد. در کشورهای نوظهور و در حال توسعه، ترکیب سرمایه‌گذاری در زیر ساخت‌ها و آموزش تعادلی میان دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت ایجاد می‌کند: سرمایه فزینی تولید را سریع‌تر افزایش می‌دهد، در حالی که سرمایه انسانی مؤلدیت آینده را تقویت می‌کند.

• هماهنگ کردن معاش کارمندان دولتی با معیارهای بازار و تقویت نظارت بر پرداخت‌ها، به‌ویژه در اقتصادهای در حال توسعه که حقوق و معاشات بخش دولتی معمولاً ۱۰ درصد یا بیشتر از سکتور خصوصی بالاتر است.

در نهایت، بازبینی مصارف با اهداف روشن و ارتباط مستقیم با تضامیم بودجه‌ی بی به دولت‌ها کمک می‌کند تا صرفه‌جویی‌های ممکن را شناسایی کرده و اثرگذاری مصارف عامه را افزایش دهند. در جمهوری سلوواکیا، چنین بازبینی‌های توانست صرفه‌جویی‌های بالقوه‌ای معادل ۷ درصد از مصارف عامه را شناسایی کند.

نتیجه‌ی اساسی اینست که با افزایش مؤثریت مصارف و هدایت بهتر منابع موجود، کشورها می‌توانند وضعیت مالی عامه خود را تقویت کرده، تاب‌آوری اقتصاد را افزایش دهند و رشد اقتصادی بلندمدت خود را ارتقا بخشند.

نویسندگان: ایرا دابلا-نورس، دیوید فورسری، ژوزسا مونکاچی، گالن شر
مترجم: سید آصف فکرت عضو بورد ترجمه د افغانستان بانک

بسیار مؤثرتر از کاهش‌های ناگهانی و سراسری است، زیرا کاهش‌های ناگهانی و یک‌باره می‌تواند خدمات اساسی را مختل کرده و مؤثریت بودجه را کاهش دهد.

مبارزه با فساد، تقویت حاکمیت قانون و افزایش شفافیت در بودجه نیز می‌تواند مؤثریت مصارف را به‌طور چشمگیری ارتقا بخشد. علاوه بر این، پروسه‌های تدارکات رقابتی، مدیریت بهتر سرمایه‌گذاری‌های دولتی و دیجیتال سازی امور مالی عامه در زمینه دستیابی به این هدف مؤثر اند. به‌عنوان مثال، کشور توگو، واقع در غرب آفریقا، پس از اجرای تحلیل‌های مصارف-مفاد برای تمامی پروژه‌ها و برنامه‌ریزی چندساله در سال ۲۰۱۶، توانست مؤثریت سرمایه‌گذاری‌های خود را ۵ درصد افزایش دهد.

بنابراین، برای تضمین پایداری بلندمدت مصارف اجتماعی می‌توان اقدامات زیر را روی دست گرفت:

• تنظیم سن تقاعد بر اساس امید به زندگی و تمرکز بر وقایع از امراض به منظور کاهش مصارف آینده در سکتور

صحت؛

Dabla-Norris, E., Furceri, D., Munkacsi, Z., & Sher, G. (2025, October 8). *Spending smarter to boost growth*. IMF Blog. <https://blog-pfm.imf.org/en/pfmblog/2025/10/spending-smarter-to-boost-growth>

د افغانستان بانک: تضمین کننده رفاه اقتصادی کشور

د افغانستان بانک منحيث ستون اصلی ثبات مالی کشور در تلاش است تا با تطبیق سیاست پولی دقیق، کنترل همه جانبه از ارزش پول افغانی در مقابل ارز های خارجی، نظارت دقیق و همه جانبه از خدمات بانک های تجارتي و خصوصي، خدمات مطمین و مسلکی را به مشتریان و سایر هموطنان ارایه نماید. به همین ترتیب این بانک جمع آوری عواید ملی از طریق نظام بانکی و مدیریت جدی و شفاف ذخایر پولی کشور را بر عهده دارد.

د افغانستان بانک مرجع با اعتبار در کشور است که زمینه امنیت مالی، ثبات اقتصادی و جلب اعتماد ملی و بین المللی را به کشور به میان آورده و نشانه بارز آن معرفی پول افغانی در قطار چهار ارز با ثبات جهان می باشد که این خود نشان دهنده یک آینده روشن برای مردم افغانستان است.

ثبات اقتصادی نوظهور افغانستان؛ داستان موفقیت خاموشی در منطقه پرتلاطم

در منطقه که همواره با بی ثباتی سیاسی، شوک‌های تورم و بحران‌های ارزی مواجه بوده، اقتصاد افغانستان در سال‌های اخیر ثباتی شگفت‌انگیز از خود نشان داده است. هرچند چالش‌های همچون سایر کشورهای در حال توسعه پابرجاست، اما انضباط مالی، سیاست پولی کنترل شده و کاهش فساد، محیطی به مراتب باثبات تر از آنچه بسیاری انتظار داشتند، فراهم کرده است.

نتیجه چشمگیر است:

افغانی، واحد پول افغانستان، به یکی از باثبات‌ترین ارزهای جهان تبدیل شده و در برابر تلاطم‌های اقتصادی منطقه مقاومت کرده و حتی عملکرد بهتری نسبت به ارزهای کشورهای همسایه مانند پاکستان، ایران و برخی کشورهای آسیای مرکزی داشته

است. در سال‌های ۲۰۲۳ تا ۲۰۲۵، چندین نهاد بین‌المللی گزارش دهنده مالی، افغانی را در میان قوی‌ترین ارزهای جهان رتبه بندی کرده‌اند. برخلاف بسیاری از ارزهای که با کاهش شدید ارزش مواجه شده‌اند، افغانی ثبات قابل توجهی از خود نشان داده است. نظارت دقیق بر بازار ارز و جلوگیری از خروج غیرقانونی سرمایه، تعادل میان عرضه و تقاضا را حفظ کرده است. کاهش چشمگیر در فساد و پول شویی و اعتماد عمومی را افزایش داده است.

تعادل واردات و افزایش صادرات:

صادرات محصولات کشاورزی، مواد معدنی، جلغوزه، زعفران، میوه‌های خشک و تجارت ترانزیتی، ذخایر ارزی را تقویت کرده‌اند. با کاهش انتقال پول به خارج، نقدینگی داخلی تقویت شده است. دیدبان امنیت منطقه‌یی که

مسائل امنیتی منطقه‌یی را نظارت و تحلیل میکند نوشته: در مقابل، روپیه پاکستان در چند سال گذشته بیش از ۳۰٪ از ارزش خود را از دست داده که ناشی از بی‌ثباتی سیاسی، بحران بدهی و وابستگی به صندوق بین‌المللی پول بوده است. افغانستان با وجود محدودیت در تعاملات بانکی بین‌المللی، به واسطه انضباط اقتصادی داخلی، از چنین فروپاشی در امان مانده است. در حالیکه بسیاری از کشورهای منطقه مانند پاکستان، ایران و ترکیه با نرخ تورم ۳۰ تا ۵۰ درصدی دست و پنجه نرم می‌کنند، تورم در افغانستان در سطح معتدل باقی مانده است.

دلایل این ثبات، ثبات قیمت مواد غذایی، بهبود تولیدات کشاورزی و واردات کنترل شده گفته شده است. این عوامل باعث شده‌اند که قیمت نان، سبزیجات، برنج، مرغ و مواد

سوخ‌ت در محدوده قابل پیش‌بینی باقی بماند و مردم بتوانند بدون نگرانی از شوک‌های ناگهانی، هزینه‌های خود را برنامه‌ریزی کنند. یکی از نقاط قوت غیرمنتظره افغانستان، انضباط مالی سخت‌گیرانه آن است. دولت بدون بدهی خارجی فعالیت می‌کند که این یک وضعیت نادر برای کشورهای در حال توسعه می‌باشد. معاشات و هزینه‌های اداری از عواید داخلی پرداخت می‌شود. جمع‌آوری مالیات بهبود یافته و فساد در ادارات مالیاتی به طور چشمگیری کاهش یافته است. پروژه‌های زیربنایی و خدمات عمومی از طریق هزینه کنترل شده تأمین می‌شوند، نه از طریق قرضه.

در مقابل، پاکستان بیش از ۱۳۰ میلیارد دالر بدهی خارجی دارد که هزینه بازپرداخت بدهی‌اش از مجموع بودجه بهداشت و آموزش بیشتر می‌باشد و به وام‌های کوتاه

مدت صندوق بين المللی پول واپسته است.

با وجود تغييرات سياسی، وضعیت امنيت داخلی افغانستان نسبت به دوران پيش از ۲۰۲۱ به مراتب باثبات تر شده است. بازارها باز هستند، مسيرهای تجاری فعال اند و در شهرهای بزرگ، ميزان جريم به طور محسوسى کاهش يافته است. اين فضای امنيتی همراه با آرامش اقتصادی، زمينه ساز رشد کسب و کارهای کوچک، ثبات در شبکه های حمل و نقل، تجارت پايدار محصولات کشاورزی، و افزايش اعتماد سرمايه گذاران شده است.

هندي پانگوالو ته د ماليې معافيت، ټيټه تعرفه او وړيا ځمکه د افغانستان ځانگړی

وړانديز دی

د افغانستان صنايعو او سوداگرۍ وزارت ویلي چې د هندي پانگوالو د پانگې د راجلبولو او هڅولو لپاره يې د

ماليې معافيت، ټيټه تعرفه او وړيا ځمکه وړانديز کړې ده. د صنعت او سوداگرۍ وزير نورالدين عزيزي د جمعې پر ورځ په نوي ډيلي کې له هندي سوداگرو سره په گډه غونډه کې هندي شرکتونو ته بلنه ورکړه، چې د افغانستان په بېلابېلو سکتورونو کې پانگونه وکړي. دا غونډه د هند د سوداگرۍ او صنايعو خونې په همکارۍ ترسره شوه او د افغانستان د صنايعو او سوداگرۍ وزير ټينگار وکړ، چې افغانستان د کانونو، کرنې، روغتيا او درمل جوړولو، معلوماتي ټکنالوژۍ، انرژۍ او ټوکر په برخو کې د گډې همکارۍ لپاره پراخه وړتيا لري. نورالدين عزيزي د هڅونې لپاره د لاندې برخې وړانديز وکړ:

- پر اومو توکو او ماشينونو ۱ سلنه تعرفه
- د صنعتي پروژو لپاره وړيا ځمکه
- کارخونو ته د دوامدارې

برېښنا رسونه

- د نويو صنايعو لپاره د پنځه کلنې ماليې معافيت. په ځانگړي توگه هغو صنايعو ته، چې د راستنېدونکو مهاجرينو له خوا رامنځته کيږي.

هغه افغان هندو او سيک سوداگرو ته هم بلنه ورکړه، چې د افغانستان په بازار کې بيا فعال حضور ومومي. هغه وايي: حکومت هڅه کوي د سوداگرۍ لپاره خوندي، جامع او مناسب چاپېريال چمتو کړي.

د کابل او نوي ډيلي د اقتصادي اړيکو پياوړتيا

د افغانستان او هند ترمنځ اوسنی سوداگريز ارزښت شاوخوا ۱ ميليارد ډالر اټکل شوی او دواړو خواوو هوکړه کړې، چې سوداگريزې همکارۍ په لاندې برخو کې پراخه کړي:

- د دواړو هېوادونو په سفارتونو کې د

سوداگريزو اتشو گومارل

- د سوداگرۍ، صنعت او پانگوني په اړه د گډ کاري گروپ بيا فعالول
- دغه راز د هند حکومت اعلان کړی، چې د کابل-ډيلي او کابل-امرتسر د هوايي کارگو دهليز فعال شوی او کارگو الوتنې به "ډېر ژر" پيل شي. د هند بهرنيو چارو وزارت مرستيال ام. آنند پراکاش ویلي: "دا به د سوداگرۍ اړيکې د پام وړ زياتې او د دواړو هېوادونو ترمنځ سوداگريزې اړيکې نورې هم پياوړې کړي". ويل کيږي چې د اقتصادي همکارۍ د ودې لپاره د دواړو هېوادونو امکانات ډېر پراخ دي.

سرچينې:

۱- آژانس بين المللی فرحت، ۲۴ جمادى الاول ۱۴۴۷ (۱۴۰۴/۰۷/۲۴) / ۲- آريانا نيوز، ۲ جمادى الثانی ۱۴۴۷ (۱۴۰۴/۰۹/۰۲)

ګرانو هېوادوالو!

که چېرې مالي مؤسسو ته د مراجعې پر مهال له کومې ستونزې سره مخ کېږئ، یا له تاسې سره نامناسب چلند کېږي او یا هم ستاسې حقونه د اصولو پر بنسټ نه درکول کېږي، نو کولای شئ چې خپل شکایت مو د customer.protection@dab.gov.af برېښنالیک، د ۰۲۰۲۵۱۱۷۲۶ تیلیفون شمېرې او یا د ۳۷۵۵ ۹۳۷۹۸۷۰+ وټس اپ شمېرې له لارې د افغانستان بانک د مالي پرېدونکو له برخې سره ثبت کړئ. موږ به ژر تر ژره ستاسو شکایتونو ته رسېدنه وکړو.

همو طنان عزیز!

در صورتیکه حین مراجعه به یکی از مؤسسات مالی به کدام مشکل مواجه می شوید و یا با شما برخورد نامناسب صورت می گیرد و یا هم حقوق شما به اساس اصول پرداخت نمیگردد، شما می توانید شکایت خویش را از طریق ایمیل آدرس customer.protection@dab.gov.af، شماره تیلیفون ۰۲۰۲۵۱۱۷۲۶ و یا شماره وټس اپ ۳۷۵۵ ۹۳۷۹۸۷۰+ با بخش حقوق مشتریان مالی د افغانستان بانک ثبت نمایید. ما به شکایت شما به اسرع وقت رسیدگی می نمایم.

د کړو هندارو اقتصاد؛ کله چې آوازې اقتصادي واقعیت تحریفوي

کړو هندارو اقتصاد مفهوم د افغانستان د شرایطو په رڼا کې تشریح او د اقتصادي ثبات په برخه کې د باور ارزښت روښانه شي.

تحریف کېږي. لکه څنګه چې په یوه کړه هنداره کې زموږ څیره اوږده، لنډه، غټه یا کوچنۍ ښکاري او ریښتینۍ شکل یې بدلیږي، په بازار کې هم اقتصادي وضعیت د خلکو د برداشت له مخې بدلون مومي. په دې مقاله کې هڅه شوې چې د

اقتصاد یوازې د شمېرو، جدولونو او تخنیکي شاخصونو مجموعه نه ده. دا د خلکو د باورونو، تمو او احساساتو انعکاس هم دی. ډېری وخت اقتصادي واقعیتونه په خپله بڼه خلکو ته نه رسېږي، بلکې د شایعاتو، آوازو او ناسمو برداشتونو له لارې

د کړو همدارو اقتصاد مفهوم

هغه وضعیت چې بنيابي واقعي اقتصادي شاخصونه پکې ثابت ولري، خود خلکو ذهنيته منفي وي. په دې حالت کې آوازي، احساسات او شخصي برداشتونه د اقتصادي تحليل ځای نيسي او خلک د واقعيت پر ځای د وېرې له مخې پرېکړې کوي. دې حالت ته د تشبیه په توگه د کړو همدارو اقتصاد اصطلاح کارول کېږي. د نوبل جايزه گټونکی اقتصاد پوه رابرت شيلر په خپله نظريه کې وايي چې خلک اقتصاد ډېری وخت د قصو، روايتونو او آوازو له لارې درک کوي، نه يوازې د رسمي ارقامو پر بنسټ. کله چې دا روايتونه ناسم وي، اقتصادي واقعيت هم په خلکو کې تحريفېږي او د بازارونو، اسعارو او اقتصادي پرېکړو په اړه غلط تصور رامنځته کېږي. همداراز، رفتاري اقتصاد پوه جورج اکرلوف ټينگار کوي چې بازارونه يوازې د منطق پر بنسټ حرکت نه کوي، بلکې د خلکو باورونه او احساسات پکې بنسټيز رول لري. که دا باورونه تحريف شي، اقتصاد هم د کړې همدارې له لارې انعکاس مومي.

په ساده ټکو، کړه همداره زموږ په ذهن کې هغه انځور جوړوي چې ريښتيني نه وي. که خلک پر آوازو باور وکړي، د بازارونو حرکت، د پيسو ارزښت او اقتصادي چلند ټول د واقعيت پر ځای د تمو او ناسمو برداشتونو تابع کېږي. **آوازي او د اقتصادي چلند بدلون**

آوازي که څه هم په خپله اقتصادي شاخص نه گڼل کېږي، خود خلکو پر چلند ژورې اغېزې لري. کله چې بې بنسټه خبرې د اسعارو د لوړېدو يا د ملي پيسو د کمزورۍ په اړه خپرېږي، خلک د اړتيا له مخې نه، بلکې د وېرې له مخې عمل کوي. اقتصاد پوه جان مېنارد کينز وايي چې انسانان ډېری وخت د عقل پر ځای د خپلو احساساتو له مخې اقتصادي پرېکړې کوي. يعنې هغه وضعیت چې ويږه، خوشبيني او بېره د انسان د پرېکړې واک په لاس کې اخلي. کله چې آوازي خپرېږي، احساسات راپارېږي. خلک بې له دې چې واقعي معلومات و ارزوي، ژر وېرېږي، بېره کوي او د نورو تقليد کوي. په داسې حال کې سالم اقتصاد هم تر فشار لاندې راځي، ځکه چې بازار د واقعيت له مخې نه، بلکې د وېرې له مخې حرکت کوي. يوه ساده آوازه کولای شي هغه اقتصادي توازن گډوډ کړي چې په اصل کې باثباته وي.

د ملي پولې واحد ارزښت او د باور اهميت

د ملي پولې واحد ارزښت يوازې د عرضې او تقاضا تخنيکي موضوع نه ده، بلکې د خلکو د باور مستقيم انعکاس هم دی. کله چې عامه باور قوي وي، ملي پولې واحد ثبات مومي، پانگونه او سوداگري په روانه توگه ترسره کېږي، او بازارونه له اقتصادي فشارونو سره په ښه ډول مقابله کوي.

د نړۍ وال وجهي صندوق د راپورونو له مخې، په نازکو اقتصادونو کې د پيسو ثبات تر ډېره د عامه باور پورې تړلی وي، ځکه چې اقتصادي چلند يوازې د قانون، مقرراتو يا بانک تر پاليسۍ پورې محدود نه دی؛ بلکې رواني باورونه هم په مستقيم ډول د اسعارو د تقاضا او قيمتونو پر حرکت اغيز کوي.

خپله اټکليزه وېره

په اقتصاد کې د خپلې اټکليزې وېرې مفهوم دا دی چې کله خلک د يوې منفي پېښې اټکل وکړي او د هماغه اټکل پر بنسټ عمل وکړي، نو په پایله کې هماغه پېښه رامنځته کېږي.

اقتصاد پوه پاول کروگمن څرگندوي چې ډېری اقتصادي ستونزې د واقعي کمزورې له امله نه، بلکې د خلکو د منفي تمو يا اټکلونو له امله منځ ته راځي. که خلک فکر وکړي چې اسعار به گران شي، دوی ژر اسعارو ته مخه کوي، او هماغه فشار د نرخونو د لوړوالي لامل کېږي.

د بېلگې په توگه که په يوه ښار کې شايعه خپره شي چې ډالر يا بل بل سر به ډېر گران شي، خلک بېره کوي، پيسې په ډالر بدلوي او هماغه عمل د نرخونو لوړوالي رامنځته کوي. دلته، شايعه واقعيت ته وده ورکوي.

د کړو همدارو په اقتصاد کې د مرکزي بانکونو رول

مرکزي بانکونه د هر هېواد د مالي او اقتصادي ثبات بنسټيز ارگانونه دي. د

پیاوړی کېږي. مالي پوهاوی، معلوماتو ته لاسرسی او د شفافو تحلیلونو خپرول کولای شي د آوازو او شایعاتو ځای ونیسي او خلک له احساساتي چلند څخه عقلاني پرېکړو ته وهڅوي.

پایله

د کړو هندارو اقتصاد مور ته دا درس راکوي چې ستونزه تل په ارقامو یا اقتصادي شاخصونو کې نه وي، بلکې ډېری وخت د خلکو په برداشت، تمو او باور کې وي. بې بنسټه آوازې او شایعات اقتصاد نه جوړوي، بلکې زیانمنوي، بازار گډوډوي او ملي پیسې تر فشار لاندې راولي.

خو که مور اقتصاد د روښانه هندارې له لارې وگورو، پر رسمي معلوماتو او شفافو شاخصونو باور وکړو، او د شایعاتو پر ځای عقلاني پرېکړې وکړو، بازارونه ثبات مومي، ملي پیسې پیاوړې کېږي، او د اقتصادي باور فضا ټینګه پاتې کېږي. د خلکو پوهه، د ادارو شفاف اقدامات او د معلوماتو پراخه لاسرسی د اقتصادي ثبات او پرمختګ لپاره حیاتي عوامل گرځي. له همدې امله، د رسمي معلوماتو تعقیب او اقتصادي پوهاوی د هر وګړي مسؤلیت دی.

لیکنه: حسیب الله نوري، د افغانستان بانک ویاند

چې وګړي له تحقیق څخه پرته آوازې خپروي، د شایعاتو په تعقیب عمل کوي یا یوازې د احساساتو پر بنسټ مالي پرېکړې کوي، دوی په ناآگاهانه ډول د اقتصادي بې ثباتۍ لامل کېږي.

اقتصاد پوه امارتیا سن ټینګار کوي چې دوامدار اقتصادي ثبات هغه وخت رامنځته کېږي چې ټولنه د عقلاني پرېکړو فرهنگ خپل کړي، د کره معلوماتو پر بنسټ پرېکړې وکړي، او د آوازو او شایعاتو پر ځای رسمي سرچینو ته لومړیتوب ورکړي.

د بېلګې په توګه، که خلک په بازارونو کې د افغانۍ د ثبات په اړه رسمي راپورونه او د افغانستان بانک لارښوونې تعقیب کړي، دوی بې ځایه وېرې او بېرني اقدامات نه کوي، بازارونه مستحکم پاتې کېږي، او د ملي پیسو باور پیاوړی کېږي.

له کړې هندارې تر روښانه انځوره

که اقتصاد یوازې د آوازو، شایعاتو او احساساتي برداشتونو له لارې وارزول شي، بازارونه بې ثباته کېږي، بې باوري خپرېږي او خلک ناسمو پرېکړو ته هڅول کېږي. خو که اقتصادي واقعیتونه د رسمي معلوماتو، شفافو شاخصونو او د مرکزي بانک د لارښوونو پر بنسټ وارزول شي، بازارونه ثبات مومي او د خلکو باور

دوی دنده یوازې د پیسو چاپول یا بازار ته د پیسو تزریق نه دی، بلکې د اقتصادي باور، بازار نظم او د پیسو ثبات هم په مستقیم ډول له دوی سره تړلی دی.

مرکزي بانکونه کولای شي د بازار د گډوډۍ د مخنیوي لپاره لاندې اقدامات ترسره کړي:

- د اسعارو بازار مدیریت، ترڅو مصنوعي یا ناسم فشارونه کم شي او ملي پیسې ثبات ولري.
- د انفلاسیون کنټرول، څو خلک د غیر واقعي وېرې پر بنسټ بې ځایه چلند ونه کړي.

د اقتصادي شاخصونو په اړه شفاف معلومات خپرول، څو د شایعاتو او غلطو برداشتونو اغېز کم شي.

نړۍ والې تجربې ښيي چې پولي سیاست یوازې هغه وخت بشپړ اغېزناک ثابتیدای شي چې د خلکو باور ورسره مل وي. که باور کمزوری وي یا خلک بې باوره شي، حتی سخته تخنیکي پالیسي هم اغېزناکه نه ده.

د اقتصادي ثبات په ساتنه کې د خلکو مسؤلیت

اقتصادي ثبات یوازې د مرکزي بانکونو، حکومت یا نورو مالي ادارو کار نه دی؛ بلکې د ټولني گډ مسؤلیت هم دی. کله

سرچینې:

1. Shiller, R. J. (2020). *Narrative Economics: How Stories Go Viral and Drive Major Economic Events*. Princeton University Press.
2. Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Macmillan.
3. Krugman, P. (2009). *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*. W.W. Norton & Company.
4. Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press.
5. International Monetary Fund (IMF). (2023). *Exchange Rate Policies and Public Confidence in Fragile Economies*. IMF Working Paper.
6. Akerlof, G. A., & Shiller, R. J. (2009). *Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism*. Princeton University Press.

د خلکو د پرمختګ لپاره د ډیجیټلي امکاناتو عملي کول

(دا مقاله د نړۍ وال بانک له ویبپاڼې څخه ژباړل شوې ده.)

د خلکو د سوکالی او دندو رامنځته کولو په موخه د ډیجیټلي ټکنالوژۍ د کارولو په اړه د نړۍ وال بانک د نوې تگلارې یادډانښت دا څرګندوي چې ټکنالوژي څنګه کولای شي خلکو ته ګټه ورسوي. په یادډانښت کې داسې تگلارې وړاندې شوي چې خلک او دندې لومړیتوب وګرځوي او همدا ډول هغه عملي ګامونه بیانوي چې حکومتونه یې د اغېز د زیاتولو لپاره پورته کولای شي.

په اوسني چټک بدلېدونکي نړۍ وال اقتصاد کې، بشري پانګه یا عمومي پوهه، مهارتونه او روغتیا د اقتصادي ودې بنسټیز عناصر دي، خو په ډیجیټلي عصر کې ډیجیټلي ټکنالوژۍ ته لاسرسی او په اغېزناکه توګه یې کارول د سوکالی نوی اساسي عنصر دی. همداراز د بشري پانګې وړتیا لوړول او کارول، او د ډیجیټلي نوښتونو قبولول د اقتصادي ودې او د دندو رامنځته کولو بنسټیز عوامل ګڼل کېږي.

د دې هر څه سربېره، لا هم د هېوادونو ترمنځ د ډیجیټلې واټن ستونزه په حقیقت کې شتون لري. په ډېرو ټولنو کې، په ځانگړي ډول د زیانمنو وگړو په منځ کې ډیجیټلې وسایلو ته لاسرسی لا هم محدود، وسایل گران او د انټرنیټي اړیکو بیې لوړې او تل د باور وړ نه دي. که څه هم، په هغو سیمو کې چې ډیجیټلې لاسرسی شته؛ ډیجیټلې نوښتونه ډېری یوازې د ځانگړو سکتورونو لکه د روغتیا او پوهنې وزارتونو پورې محدود دي، چې له امله یې هغه مهم معلومات محدود پاتې کېږي چې د افرادو او ټولنې د نښکني لپاره کارول کېدای شي.

سربېره پر دې، لا هم نورو شواهدو او معلوماتو ته جدي اړتیا شته چې روښانه شي کومې ټکنالوژۍ په ځانگړو شرایطو کې تر ټولو اغېزمنې او گټورې دي او ورسره تړلي خطرونه څرنگه په اغېزناکه توگه مدیریت شي. دا ناڅرگندتیا د گڼ شمېر نورو ثابتو شوو پرمختیایي پروگرامونو له امله رامنځته کېږي چې د تمویل په موخه سیالي کوي او د پرمختگ د چټکتیا لپاره د پراخه ظرفیت سربېره ټکنالوژي په آسانی سره د لومړیتوب په توگه نه ټاکل کېږي.

خلکو ته د لومړیتوب ورکونکي پرمختگ لپاره د حکومتونو څلور بنسټیز گامونه

د یو شمېر ننگونو او نیمگړتیاوو سربېره، حکومتونه کولای شي داسې عملي اقدامات ترسره کړي چې ډیجیټلې ټکنالوژي او معلومات د خلکو د گټې لپاره وکاروي. د تگلارې یادداښت د پانگونې څلور کلیدي ساحې په نښه کوي چې پر خلکو متمرکزې او رښتیني ډیجیټلې راتلونکي د جوړولو لپاره اړینې دي:

1. د ډیجیټلې لاسرسي او مهارتونو پراختیا: په پیاوړو

ډیجیټلې ټکنالوژۍ له لارې د بشري پانگې بدلون

ټکنالوژي کولای شي لویې پرمختیایي ستونزې حل او ټولو ته د اړینو خدمتونو لاسرسی زیات کړي. خو د دې لپاره چې دغه ډیجیټلې وسایل رښتیني اغېز ولري، خلک باید د دې وسایلو د طرحه کولو، کارولو او آن د بدلولو وړتیا ولري. دا په دې معنا چې نن ورځ د انساني پانگې پیاوړتیا په کار او ورځني ژوند کې د ډیجیټلې نړۍ د تنظیم د وړتیا پیدا کولو ته اړتیا لري. په ټوله نړۍ کې مور د داسې بېلگو شاهدان یو چې ټکنالوژۍ د ژوند په چارو کې ښه والی رامنځته کړی دی:

- روغتیا د ډیجیټلې میتودونو د ناروغانو د لومړني تشخیص او درملنې د ملاتړ په برخه کې مهم رول لوبولی دی. د بېلگې په توگه، په کینیا هېواد کې د پینډا هیلت روغتیایي مرکز د مصنوعي ځیرکتیا پر مټ مشورتي خدمت څخه گټه اخیستې ده، تر څو ناروغانو ته د ډاکټرانو له لوري کېدونکې پاملرنه زیاته کړي.

- ښوونه او روزنه: د پیرو په پلازمینه لیما کې کوپایلت له ښوونکو سره مرسته کوي چې د زده کوونکو د اړتیاوو پر بنسټ ځانگړي او اغېزمن درسي پلانونه جوړ کړي. همدارنگه، په نایجیریا کې چټ باټونو د لیسې زده کوونکو سره مرسته کړې چې یوازې په شپږو اونیو کې د انګلیسي ژبې په مهارتونو کې هغه پرمختگ ترلاسه کړي چې وړاندې به یې په بشپړ ښوونیز کال کې ترلاسه کاوه.

مالي شمولیت: په پاکستان کې، نړۍ وال بانک د مصنوعي ځیرکتیا په مرسته داسې الګوریتمونه جوړ کړي چې په غیر رسمي سکتور کې د کورونو د تمویل د پوړونو مدیریت آسانه او اغېزمن کړي.

انټرنیټي اړیکو، ارزانه وسایلو، باوري برېښنا او په پراخو ډیجیټلي سواد زده کړو پروگرامونو کې پانگونه کول هغه بنسټیز عناصر دي چې فرصتونه رامنځته کوي او اقتصادي ودې ته چټکتیا ورکوي.

2. **د مدغم شوي ډیجیټلي زېربنا جوړول:** د ټکنالوژۍ د ننگونو حل د ټولو وزارتونو ترمنځ هر اړخیزې او گډې همکارۍ ته اړتیا لري. د بېلگې په توگه، نړېوال بانک د (هوپ) پروگرام له لارې د نایجیریا ملاتړ کوي، چې موخه یې د روغتیايي معلوماتو د شریکولو لپاره د ډیجیټلي پلټنيزو جوړول، د حساب ورکونې ښه والی او د اړینو ډیجیټلي مهارتونو پراختیا ده.

3. **د عامه - خصوصي سکتورونو د پیاوړو شراکتونو رامنځته کول:** د پانگونې د زیاتولو او د نوښتونو او دندو رامنځته کولو په موخه باید د عامه او خصوصي سکتورونو ترمنځ گډه همکاري پیاوړې شي. دا چاره روښانه دندو او مسئولیتونو، معقولو مقرراتو او گډو ارزښتونو ته اړتیا لري تر څو دواړه لوري ترې گټه واخلي. په اندونیزیا کې، د نړۍ وال بانک ملاتړ د دوی د ډیجیټلي پېژندنې د سیستم (اینپاس) په پیاوړتیا کې مرسته کوي چې له لارې به یې خصوصي سکتور ته د گډون لایات فرصتونه برابر او د ډیجیټلي مالي خدمتونو ښکېلتیا ته لاره هواره شي.

د زیان منونکو ډلو خونديتوب: پیاوړې ډیجیټلي اداره او د مرستو په برخه کې دې همغږي رامنځته شي او داسې هر اړخیز سیستمونه دې جوړ شي چې خطرونه په اغېزمنه توگه

اداره کړي، پرته له دې چې نوبت له منځه یوسي. دا کار ډاډ ترلاسه کوي چې د ټکنالوژۍ گټې ټولو او په ځانگړي ډول هغو وگړو ته چې تر ټولو ډیرې اړتیاوې لري، ورسېږي.

پایله

یوازې ټکنالوژي پرمختگ نه شي راوستلی. د دې لپاره چې د ټکنالوژۍ په بشپړ ظرفیت وپوهېږو، اړینه ده چې خلکو ته تر بل هر څه لومړیتوب ورکړل شي. دا په روغتیا، زده کړو، خونديتوب او ډیجیټلي مهارتونو کې د ستراتیژیکې پانگونې په معنا ده، تر څو خلک وکولای شي په آسانۍ سره له نوښتونو برخمن شي او له زیانونو څخه خوندي پاتې شي. د پالیسي جوړوونکو لپاره، د بشري پانگې او ډیجیټلي ستراتیژيو ترمنځ همغږي ډېره مهمه ده، تر څو هر اړخیزې ودې او اوږدمهاله پرمختیايي اغېزې ته زمينه برابره شي.

لیکوالان: مارلېز گورگنس او الېکس ټوینوموگیشا

ژباړونکی: صفی احمد ناصري، د افغانستان بانک د ژباړې بورډ غړی

سرچینه:

Gorgens, M., & Twinomugisha, A. (2025, September 30). *Turning digital potential into progress for people*. World Bank Blogs. <https://blogs.worldbank.org/en/investinpeople/turning->

شمولیت مالی کلید دسترسی همه اقشار جامعه به محصولات و خدمات بانکی است. از خود آغاز کنید تا زمینه دسترسی به خدمات مالی در سراسر کشور برای همه فراهم گردد.

Diversification of the Economy

Green Manufacturing initiatives offer a pathway for Afghanistan's economic growth by diversifying its economy beyond traditional industries such as agriculture and mining, which are vulnerable to market fluctuation and environmental degradation. By concentrating on green industries and clean technologies, new economic sectors such as eco-tourism, sustainable manufacturing, and green technology could be developed, which could be profitable and environmentally responsible, offering new opportunities for economic expansion.

Tackling the Challenges

One of the significant obstacles to implementing green manufacturing initiatives in Afghanistan is its underdeveloped infrastructure, specifically in the rural areas. Besides other major infrastructure limitations, the investments in transportation, such as road construction and energy resources, and electricity will be pivotal to support green manufacturing initiatives.

Another challenge for implementing green manufacturing initiatives in Afghanistan is the financial constraint, where approximately 85%

of Afghans live on less than one dollar a day. This shows that Afghanistan faces significant financial constraints.

As Afghanistan's economy is based on agriculture, mining, and financial aid. By utilizing these resources and attracting foreign investors, the country could develop its financial systems to support sustainable businesses and green technologies. Besides, the microfinance and public-private partnerships could be pivotal in supporting the development of green industries in Afghanistan.

For green Manufacturing to thrive in Afghanistan, there is a pivotal need for education and awareness campaigns, highlighting the benefits of sustainable practices and their environmental responsiveness. Organizing the training programs in green technologies, sustainable agriculture, and renewable energy will be crucial in building the human capital required to support these initiatives.

Khuwajah Mujibulrahman "Sediqi"

Zone Coordination Economists Senior Manager

Monetary Policy Department

References:

1. Fischer, K., & Schot, J. (1997). *Environmental strategies for industry: International perspectives on research needs and policy implications*. Island Press.
2. Gutowski, T. G. (2002). *The environmental impacts of manufacturing*. *CIRP Annals*, 51(1), 1-5. <https://doi.org/10.xxxx/yyyy>
3. Mandler, S., Odell, W., & Lazarus, M. A. (2005). *The HOK guidebook to sustainable design*. John Wiley & Sons.
4. Ramakrishnan, B. (2006). *Sustainable manufacturing: Principles, applications, and best practices*. Green Manufacturing Press.
5. Seliger, G., Kim, H. J., & Kernbaum, S. (2008). *Sustainable manufacturing: Trends and research developments*. *CIRP Annals*, 57(2), 1-7. <https://doi.org/10.xxxx/yyyy>
6. Associated Press. (2024, November 20). *Afghanistan attends U.N. climate talks for first time since Taliban return to power*. *AP News*. <https://apnews.com/article/ae785b05ba11ec6bd0ea3093fc2b917e>
7. Wikipedia contributors. (2024, August 1). *Environmental issues in Afghanistan*. *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_issues_in_Afghanistan
8. International Labour Organization (ILO). (n.d.). *ILOSTAT database: Employment by sector – agriculture (% of total employment), modeled estimates*. Retrieved from <https://ilostat.ilo.org>
9. United Nations Development Programme (UNDP). (2024, January 12). *Approximately 85 percent of Afghans live on less than one dollar a day*. *UNDP*. <https://www.undp.org/stories/approximately-85-percent-afghans-live-less-one-dollar-day>

sources, Afghanistan continues to face a relatively high unemployment rate, which adversely affects economic growth by contributing to rising poverty levels, reduced productivity, and increased socioeconomic instability.

Job creation is one of the most significant benefits of green manufacturing initiatives, by implementing these initiatives, the green industries could offer much-needed job opportunities in the country to overcome this issue. For instance, the development of the renewable energy sector, such as solar and wind power, could create job opportunities in engineering, construction, and maintenance. Implementing sustainable farming practices such as water-efficient irrigation systems, organic farming, and agroforestry in the agriculture sector could also provide job opportunities for the population living in rural areas.

Sustainability in Agriculture

Since the agricultural sector contributes an average of 34% of Afghanistan's GDP and is the main sector driving the economic activity, it is critical to economic development. It could reach its full potential by concentrating on green manufacturing initiatives. Implementing sustainable farming practices such as integrated pest management, organic farming, and agroecology increases agricultural productivity and decreases the reliance on harmful chemicals. Meanwhile, implementation of water-efficient irrigation systems such as drip irrigation, clay pot irrigation, sprinkler irrigation, and rainwater harvesting could result in water resource conservation in drought areas.

Additionally, agroforestry practices such as combining trees with crops could improve soil quality, increase biodiversity, and generate more income streams for farmers.

Renewable Energy

Afghanistan is rich in renewable energy resources, especially in solar, wind energy, and hydroelectric power due to its geography, climate, and natural conditions.

Despite this significant potential, the country still depends on imported fossil fuels, which results in draining financial resources and contributes to environmental degradation. By investing in renewable energy technologies, Afghanistan could reduce its dependency on importing foreign energy sources, resulting in lower greenhouse gas emissions and meeting energy demands in the urban and underserved rural areas.

Solar power is one of the affordable energy sources since Afghanistan receives abundant sunlight, with an average of 300 sunny days per year. Similarly, Afghanistan has significant wind energy potential, especially in the western and northern regions such as Herat, Badghis, and Balkh provinces. Additionally, Afghanistan has numerous rivers such as the Amu Darya, Hari Rud, and Kabul River, which could support hydropower to generate electricity.

Furthermore, the renewable energy sector could create job opportunities, attract foreign investment, and contribute to a cleaner and more sustainable energy system.

such as spices (especially saffron) play a significant role in certain regions.

The services sector contributed an average of 45% of the country's GDP during the years 2022 to 2024 while employing approximately 35.1% of the population. Within this sector, wholesale and retail trade contributed an average of 8%, followed by transport, repair of motor vehicles, and storage 5%, real estate 5%, post and telecommunications 4%, and health and social services 4%. Additionally, restaurants and hotels, finance and insurance, and education each contributed 1%, while other services accounted for an average of 16% of the services sector.

The industrial sector contributed an average of 14% of the country's GDP during the stated years while employing approximately 18.3% of the population. Although Afghanistan is endowed with abundant natural resources, only a small portion of these assets has been utilized. The full extraction and development of mineral resources require enhanced technical capacity, infrastructure improvement, and international cooperation to support sustainable growth and increase revenue generation. Within this sector, manufacturing contributed an average of 9%, with further divisions including food and beverages 7% and non-food manufacturing 2%, which together formed a major portion of the sector. This was followed by mining and quarrying 2%, electricity, gas, and water 2%, and construction 1% of the total industry sector.

Environmental Challenges

Afghanistan faces a range of environmental challenges that hinder its economic growth and affect the well-being of its population. Deforestation in the eastern provinces has reduced forest cover, leading to soil erosion, flooding, and biodiversity loss. Water scarcity caused by prolonged droughts has strained agriculture and access to clean drinking water, while weak infrastructure leaves the country highly vulnerable to climate change impacts such as erratic rainfall, flash floods, and extended droughts. Environmental degradation from unregulated mining and agricultural expansion further threatens biodiversity and accelerates land erosion, compounded by decades of conflict that have left behind pollution and damaged ecosystems.

Urban areas also struggle with air pollution from low-quality fuels, vehicle emissions, and coal or wood burning, while poor sanitation and waste disposal practices contribute to water contamination and health risks. Together, these issues underscore the urgent need for sustainable solutions. Green manufacturing initiatives—integrating renewable energy, sustainable agriculture, and environmentally responsible industry—offer a pathway to mitigate these challenges, create jobs, strengthen infrastructure, and build long-term economic resilience.

Green Manufacturing as a Pathway to Economic Growth

Job Creation

According to international development

catalyst for growth. By advancing renewable energy such as solar, wind, and hydro, and promoting sustainable agricultural practices, Afghanistan can expand employment, strengthen infrastructure, diversify its economy, and build lasting resilience. This article explores the significance of green manufacturing in Afghanistan, its potential to stimulate economic growth, and the strategies needed to overcome barriers to its implementation.

Green Manufacturing

Green Manufacturing (GM) emerged in Germany in the late 1980s and early 1990s as a response to increasing environmental regulations in Europe, which initially focused on waste reduction. Essentially, it is the “greening” of manufacturing, in which processes are designed to use fewer natural resources, reduce pollution and waste, recycle and reuse materials, and moderate emissions in their processes. Green manufacturers research, develop, or utilize technologies and practices to lessen their impact on the environment.

The core principle of GM is to minimize environmental impact by reducing waste, pollution, and energy consumption while ensuring efficient use of resources. Green Manufacturing directly addresses the environmental crisis by reducing carbon emissions and minimizing waste. It offers economic opportunities. It provides a pathway to sustainable development, ensuring that resources are available for future generations.

Economic Overview of Afghanistan

Afghanistan possesses substantial economic

potential supported by its natural resources, strategic geographic position, and young labor force. While the services sector currently contributes the largest share to GDP, the economy remains fundamentally agrarian. Agriculture employs nearly half of the workforce yet generates a much smaller portion of GDP compared with services, highlighting low productivity driven by traditional farming practices and limited access to modern technology and finance.

The mining sector offers significant long-term growth prospects due to the country’s vast mineral reserves, but unlocking this potential requires investment in infrastructure, technology, and environmental management. Likewise, the manufacturing could expand meaningfully through modernization and capacity-building efforts.

Despite structural constraints such as weak infrastructure, limited human capital, and an underdeveloped financial system, these challenges present opportunities for targeted reforms that can support more balanced and sustainable economic development.

Key Sectors

Among the economic sectors in Afghanistan, the Agriculture sector contributed an average of 34% of Afghanistan’s GDP during the years 2022 to 2024, while employing approximately 45.46% of the population, is the main sector driving economic activity. Crops such as grains (especially wheat), fruits (Fresh & Dry), and vegetables dominate Afghanistan’s agricultural landscape, while high-value crops

Green Manufacturing Initiatives

Introduction

The need for green practices is driven by increasing societal interest and growing concerns over environmental challenges, including climate, resource depletion, and pollution. As human activities cause ecological degradation, green manufacturing has emerged as an important strategy for companies, driven by both environmental responsiveness and economic benefits. Green manufacturing provides bilateral benefits for society as well as for a

company by enhancing its brand image, reputation, and economic performance, since consumers are increasingly favoring environmentally responsible businesses.

Afghanistan, endowed with rich natural resources and diverse geography, stands at a pivotal moment. While its economy has long centered on agriculture, mining, and foreign aid, new pathways are emerging. Green manufacturing—integrating sustainability into industry, farming, and energy—offers a powerful

خوان نسل، د هېواد د اقتصادي نظام د
راتلونکي جوړوونکي دی. د افغانستان
بانک د ډیجیټلي خدمتونو په پراختیا
سره هڅه کوي ترڅو نوی نسل د
عصري او خواب ویونکي بانکوالی پر
لور رهبري کړي.

دیجیتال سازی، راهی برای تسهیل زندگی روزمره است. با استفاده از خدمات آنلاین بانکی، می‌توانید بدون مراجعه حضوری، معاملات، پرداخت‌ها و انتقالات مالی خود را به صورت مطمئن و فوری انجام دهید.

